

บทความวิจัย

THE CREATION OF MATCHALEELA DANCE

การสร้างสรรคการแสดงชุด มัจฉาลีลา

SUPACHAI SUKSAMRAN (ศุภชัย สุขสำราญ)*

JANSAMORN PHOLBOON (จรรย์สมร ผลบุญ)**

วันที่รับบทความ 6 เมษายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ 4 ตุลาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ 26 พฤศจิกายน 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นผลงานสารนิพนธ์มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์ระบำมัจฉาลีลา ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากการแสดงโขน ตอนพระรามจองถนน โดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสำรวจ สัมภาษณ์ สังเกต และประเมินคุณภาพของชุดการแสดง ผลการศึกษาพบว่า เมื่อฝ่ายพลับพลาต้องการสร้างถนนเพื่อข้ามไปยังกรุงลงกา โดยให้ทหารวานรขนหินจำนวนมากทิ้งลงในมหาสมุทร ฝ่ายทศกัณฐ์ได้สั่งให้บุตรสาวคือนางสุพรรณมัจฉานำฝูงปลาชนก่อนหินเหล่านั้นออก ซึ่งในการแสดงตอนนี้ผู้ศึกษาเล็งเห็นว่าฝูงปลาเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสีสันของการแสดง ผู้ศึกษาจึงมีแนวคิดสร้างสรรค์ชุดการแสดงในรูปแบบระบำที่เน้นท่ารำที่สวยงาม ความพร้อมเพรียงของผู้แสดงและกระบวนการแปรแถว รูปแบบการแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 ท่าออกนักแสดงออกมาทีละคู่ แต่ละคู่จะใช้ท่าทางที่ต่างกันแสดงถึงการแวกว่ายของฝูงปลาในมหาสมุทร

* Owner of KTP Dance Academy & Studio, suksamran.tum@gmail.com

เจ้าของกิจการ KTP Dance Academy & Studio, suksamran.tum@gmail.com

** Assistant Professor (Ph.D.), Department of Performing Art Program Faculty of Fine Arts, Songkhla Rajabhat University, jansamorn.ph@skru.ac.th

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชานาฏศิลป์และการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, jansamorn.ph@skru.ac.th

ช่วงที่ 2 แสดงลีลาการว่ายน้ำเป็นกลุ่มของปลาและการหยอกล้อกันเป็นคู่ ซึ่งเน้นการแปรแถวที่แปลกใหม่ และช่วงที่ 3 เป็นแสดงลีลาการรำที่สวຍงามด้วยจังหวะที่เร็วขึ้นและจบด้วยจังหวะเพลงที่ช้า ทั้งนี้องค์ประกอบในการแสดงประกอบด้วย 1) นักแสดงผู้หญิงล้วนใช้จำนวน 6 คนขึ้นไป เพื่อความเหมาะสมในการแปรแถว 2) เพลงที่ใช้ใช้เพลงโล้ดำเนินในทำนองช้าและเร็วตามช่วงของการแสดง และ 3) การแต่งกายแบบนาฏศิลป์ไทยสอดแทรกเอกลักษณ์ของปลา สำหรับการประเมินคุณภาพจากคณะกรรมการสอปรนิพนธ์ จำนวน 2 ครั้ง โดยกรรมการตั้งข้อสังเกตเพียง 2 ประเด็นคือ 1) ท่ารำคือให้เพิ่มการตั้งมุมการแสดงช่วงที่ 2 ส่วนในช่วงที่ 3 ให้ออกแบบท่าทางที่น่าสนใจในตอนจบ และ 2) ชุดแต่งกายให้แก้ไขรูปแบบของการห่มสไบเพื่อปกปิดรอยต่อของหาง ส่วนจุดเด่นของการสร้างสรรค์คือ การออกแบบและสร้างสรรค์กระบังหน้าที่เน้นลวดลายของจอนหนูที่ดึงเอกลักษณ์ของตัวปลามาสร้างความโดดเด่นให้แก่ชุดการแสดง

คำสำคัญ: มัจฉาลีลา / ระบำปลา / การสร้างสรรค์ระบำ

Abstract

This research is Bachelor's degree thesis, aims to create the Matchaleela Dance which was inspired from the Ramayana: Rama Chong Tanon Khon script and by using qualitative method which were survey, interview and observation. The research found that when Rama ordered the monkey troop to build the road to Lanka by filling the rocks into the oceans, Ravana ordered Shurpanakha's daughters took those rocks out as well. A school of fish, Shurpanakha's daughters, plays a very important role in this part of Ramayana but there is not any dances creation to represent these characters. From the synthesis, the researcher had created the Majchaleela Dance which is consisted of 3 parts as follow; 1) the swimming 2) the movement of the fishes 3) The fish dance using the fast rhythm at the beginning and end with the slow rhythm. The elements of Majchaleela Dance are 1) 6 performers 2) using Lo music which play the different rhythms following each part of the dance 3) The costumes was Thai dance style which show the fish identity and the researcher also designed new head piece with a fin as the sideburns. The assessment of quality from the Thesis Examination Committee, 2 times, the judges made only two observations: 1) the dance posture was to increase the installation of the show booth in the second part, while in the third period, the design of interesting gestures in the episode Finished and 2) the costume to modify the pattern of the sabai to cover the joint of the tail. For the highlight of creativity is The design and creation of the visor that emphasizes the pattern of the sideburns draws the uniqueness of the fish to make the show stand out.

Keywords: Majchaleela Dance / fish dance / Thaidance creating from Ramayana

บทนำ

การแสดงโขนเป็นนาฏกรรมชั้นสูงของไทยที่มีมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16 ถือได้ว่าเป็นแม่บทของบรรดานาฏกรรมไทยที่ประกอบไปด้วยศิลปะอันประณีตงดงาม มีระเบียบแบบแผน เป็นการแสดงที่มีแหล่งกำเนิดมาจากศิลปะการแสดงที่หลากหลาย ดังที่ ฐาปนีย์ สังสิทธิ์วงศ์ และคณะ (2556, 59-66) กล่าวสรุปว่า การแสดงโขนเป็นการนำท่าทางการเล่นโขน การพากย์ การเจรจา เพลงหน้าพาทย์ และเพลงดนตรีของหนังใหญ่ การนำท่าทางการต่อสู้ของกระบี่กระบอง และการนำวิธีเล่น การแบ่งฝ่าย และการแต่งตัวจากการเล่นชักนาคดึกดำบรรพ์ การแสดงโขนถือเป็นศูนย์รวมของงานศิลปะที่หลากหลายแขนง ได้แก่ วรรณศิลป์ นาฏศิลป์ คีตศิลป์ และทัศนศิลป์ เอกลักษณ์ที่สำคัญคือ ผู้แสดงต้องสวมหัวโขนที่เจาะรูสองรูบริเวณดวงตาให้สามารถมองเห็น แสดงอารมณ์ผ่านทางกรายรำตามลักษณะของตัวละครนั้น ๆ การแสดงโขนใช้เรื่องรามเกียรติ์เป็นหลักของการแสดงในแต่ละตอนเป็นการตีตามบทพากย์ เจรจา เน้นกระบวนการรับเป็นสำคัญ นอกจากนี้มีรำหรือระบำแทรกในทุกช่วงของแต่ละตอน เช่น ตอนศึกพรหมมาศตร์ มีระบำพรหมมาศตร์หรือระบำหน้าช้าง เป็นการแสดงของพลักษ์แปลงกายเป็นเหล่าเทวดานางฟ้าออกมารำหน้าขบวนของพระอินทร์ (อินทรชิตแปลง) เพื่อลวงพระลักษมณ์ และกองทัพวานร ว่าขบวนเสด็จของพระอินทร์กำลังเสด็จผ่านมาในกลางอากาศ เพื่อลอบแฝงศรพรหมมาศตร์สังหารพระลักษมณ์ และพลวานร ตอนลักลิดา มีรำพระรามตามกวาง ซึ่งเป็นการแสดงประเภทรำคู่ เริ่มเรื่องด้วยทศกัณฐ์สั่งให้มารีตแปลงเป็นกวางทองไปล่อลวงนางสีดาให้เกิดความรักใคร่อยากได้ จึงอ้อนวอนขอให้พระรามเสด็จตามไปจับกวางทองในป่า เพื่อที่ทศกัณฐ์จะยวโอกาสลักนางสีดาไปกรุงลงกา ตอนนางลอย ที่มีการรำหนุมานจับนางเบญกายที่ทศกัณฐ์ให้แปลงเป็นศพนางสีดาลอยน้ำไปที่หน้ากองทัพหวังให้พระรามเห็นและเข้าใจว่านางสีดาตายแล้ว เพื่อยกทัพกลับไปแต่หนุมานสังเกตว่าศพไม่เนาเปื่อย และลอยทวนน้ำจึงทูลขอให้พิสูจน์โดยการนำศพมาเผาไฟ เมื่อนางเบญกายโดนไฟเผาจึงเหาะหนีไปหนุมานจึงเหาะตามจับได้นางเป็นภรรยา นอกจากนี้ยังมีการสร้างสรรค์ระบำขึ้นใหม่ เช่น ตอนพาสีสอนน้อง มีการสร้างสรรค์ชุดบันเทิงกาสรซึ่งเป็นการรำของเหล่าฝูงควายและทรพาโดยมีจุดเด่นที่นาสนใจและสร้างความสนุกสนานบันเทิงให้แก่การรับชมโขนในชุดนั้นด้วย (สุมิตร เทพวงษ์, 2548: 9)

จากการวิเคราะห์บทโขนรามเกียรติ์ผู้ศึกษาได้สังเกตเห็นการแสดงของเหล่าฝูงปลาในการแสดงตอนจองถนน โดยท้าวขามพูวราชทูลเสนอพระรามว่าควรจองถนนด้วยการขนหินถมมหาสมุทรเพื่อข้ามไปกรุงลงกา สุครีพให้หนุมานกับนิลพัททำหน้าที่ขนหินแต่ทั้งคู่ทะเลาะกันจนต้องส่งนิลพัทกลับไปช่วยท้าวมหาชมพูแลเมืองขีดขิน และให้นิลราชเป็นผู้รับหินเพราะต้องคำสาปที่ไปหยอกพระคาวิทร์ฤาษี เมื่อทหารลิงขนหินมาถมแม่น้ำแต่ถมเท่าใดก็ไม่เต็ม หนุมานจึงดำน้ำลงไปดูพบนางสุพรรณมัจฉาพาพวกปลามาขนหินไปถึง หนุมานโกรธมากไล่ตามนางจนกระทั่งจับนางเอาไว้ได้ นางมัจฉาร้องขอชีวิต

พร้อมบอกความจริงที่ทศกัณฐ์ ผู้เป็นบิดาสั่งให้ทำ หนุมานได้ฟังเสียงอันไพเราะของนางจึงเกี่ยวพาราสีจนได้นางเป็นเมีย ก่อนจากกันนางสุพรรณมัจฉาส่งบริวารให้นำหินไปคืนที่เดิม

จากข้อความข้างต้นผู้ศึกษาพบว่า เหล่าฝูงปลาที่มีบทบาทสำคัญในการแสดงตอนนี้มากด้วยเป็นจุดที่นักแสดงเป็นปลาจำนวนมากแสดงท่าทางการว่ายน้ำมาชนก้อนหินไปถึง ผู้ศึกษาจึงต้องการสร้างสรรค์ชุดการแสดงมัจฉาสีลาโดยนำเสนอสีลาของเหล่านางปลาบริวารของนางสุพรรณมัจฉาที่ช่วยกันชนก้อนหินของฝ่ายพลับพลาทิ้งลงมาเพื่อสร้างเป็นถนน หากพิจารณาในช่วงแสดงนี้จากการแสดงโขนโดยทั่วไปของเหล่านางปลาแสดงท่าทางในรูปแบบที่เรียบง่ายคือว่ายมาค้ำน้ำหนักนางสุพรรณมัจฉาและชนหินออกไป หลังจากนั้นแสดงท่าทางว่ายน้ำมาจนจบ แต่หากมีการสร้างสรรค์ชุดการแสดงของฝูงปลาก่อนเข้าพบนางสุพรรณมัจฉา โดยใช้ลีลานาฏศิลป์ไทยผสมผสานกับท่าทางของปลา เน้นความพร้อมเพียง สวยงามสามารถสร้างความน่าสนใจได้ ทั้งนี้สามารถเป็นชุดเอกเทศในลักษณะเดียวกับชุดสัตว์อื่น ๆ เช่น ระบำมยุราภิมณฑ์ ระบำอัสวสีลา เป็นต้น ผู้ศึกษาได้สร้างสรรค์ชุดการแสดงมัจฉาสีลาโดยยึดแนวความคิดการสร้างสรรค์ชุดการแสดงดอกไม้ 5 กลีบ ของจรรยาสมุทร ผลบุญ (2560: 48-50) ในการสร้างสรรค์ผลงานการแสดง ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภูมิดอกไม้ 5 กลีบ

ที่มา: จรรยาสมุทร ผลบุญ. “การสร้างสรรค์ชุดการแสดงจากประวัติศาสตร์: ประเพณีถวายดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง”, วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ, 19 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2560), หน้า 47.

จากภาพแสดงถึงหลักการสร้างสรรค์การแสดงแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์ วิจัย เรื่องราวของการสร้างสรรค์ โดย 1) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารในด้านวรรณคดี ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ที่อยู่ในแหล่งของศิลปวัฒนธรรม 2) หาแรงบันดาลใจ 3) สร้างกรอบแนวคิด 4) จัดทำวิจัย

ขั้นที่ 2 ออกแบบและสร้างสรรค์องค์ประกอบของการแสดง สรุปรื้อหาขององค์ประกอบได้ดังนี้ 1) บทร้อง (ถ้ามี) 2) ทำนองเพลง จังหวะและทำนองเพลง ในลักษณะช้าหรือเร็ว สำเนียงเพลงของชาติใดก็ควรเอาลีลาทำร่ำของชาตินั้น ๆ เข้ามา และเพลงที่นำมาต้องถูกรสนิยมผู้ชม 3) เครื่องแต่งกายต้องงดงามและมีความแปลกใหม่ 4) อุปกรณ์ประกอบการแสดง 5) ผู้แสดง กำหนดเพศชัดเจน 6) เวลาของการแสดงควรกระชับไม่เกิน 5 - 10 นาที

ขั้นที่ 3 ออกแบบและสร้างสรรค์วิธีการแสดง ได้แก่ ทำร่ำและกระบวนแถว ปฏิบัติได้ดังนี้

1. ทำร่ำ

1.1 กำหนดทำร่ำตามลีลาของเพลงและความหมายของบทร้อง

1.2 ระบายพื้นเมืองควรเป็นไปตามลีลาของท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่นำลีลาทำร่ำแต่ละภาคมาดัดแปลงหรือปะปนกัน

1.3 ในการเชื่อมทำร่ำมีหลายวิธี เช่น เล่นท่าขณะมีบทเห่ร้อง วังแปรแถว ตั้งซุ้ม ยืนทำนิ่ง ใส่ลีลาท่าเชื่อม ยืนตั้งทำยืนดูตามจังหวะอยู่กับที่

1.4 ทำร่ำออกแบบให้ออกจากเวทีไม่นิยมออกด้านล่าง ยกเว้นการเดินขบวนออกทางขวา เข้าซ้ายมือของเวที หรือตั้งทำนิ่งเปิดม่าน เมื่อจบการแสดง ใช้การตั้งทำร่ำเดินเข้าหลังเวที หรือรำถอยหลัง หรือรวตั้งทำร่ำวิ่งเข้าเวทีหรือตั้งทำนิ่งปิดม่าน

1.5 ต้องสร้างสรรค์ให้ตรงกับรสนิยมของคนในยุคนั้น ๆ

1.6 เลี่ยงทำร่ำที่ซ้ำ ๆ

2. กระบวนการแปรแถว ควรคำนึงถึงการใช้ลีลาการเคลื่อนไหว ต้องแปรแถวให้ลงพอดีกับจังหวะใหญ่ของทำนอง ไม่ควรแปรแถวซ้ำ หรือแปรแถวที่ดูขุขมุน ต้องคำนึงถึงความพร้อมเพรียง

ขั้นที่ 4 ประเมินองค์ประกอบและวิธีการแสดงเป็นกระบวนการประเมินชุดการแสดงด้านคุณภาพและความพึงพอใจ

ขั้นที่ 5 การฝึกซ้อมการแสดง และการเผยแพร่ผลงาน

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างสรรค์การแสดงชุดระบำมัจฉาลีลา จากการแสดงโบราณเกียรติ์ ตอนจองถนน

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้เน้นการสร้างสรรค์ชุดการแสดงระบำมัจฉาสีลา จากเรื่องรามเกียรติ์ ตอน จองถนน โดยผู้ศึกษาใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา วิจัย หนังสือที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 กลุ่มผู้รู้ด้านนาฏศิลป์ที่ให้ความรู้เรื่องการสร้างสรรค์ท่ารำ และประเมินคุณภาพของชุดการแสดง

1.2 กลุ่มผู้รู้ด้านดนตรีที่ให้ความรู้ในเรื่องของเพลงและบทร้องประกอบการแสดง

1.3 กลุ่มนักวิชาการสำหรับประเมินความพึงพอใจในชุดการแสดงมัจฉาสีลา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 แบบสำรวจ เพื่อการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุดรำและระบำ ในการแสดงโขน

2.2 แนวทางการสร้างสรรค์ชุดการแสดง

2.3 แบบประเมินการสร้างสรรค์ชุดการแสดง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 แบบสำรวจชุดรำและระบำในการแสดงโขนจากเอกสาร ตำรา หนังสือ และวิดีโอการแสดง

3.2 แนวทางการสร้างสรรค์ เพื่อนำเสนอแนวคิดในการออกแบบองค์ประกอบการแสดง ได้แก่ นักแสดง เครื่องแต่งกาย ดนตรี และรูปแบบการแสดง

ผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนวิเคราะห์ วิจัย เรื่องราวของการสร้างสรรค์

ผู้ศึกษาได้สร้างสรรค์ชุดการแสดงที่ได้รับแรงบันดาลใจจากวรรณกรรมเรื่อง รามเกียรติ์ ตอนพระรามจองถนน ซึ่งเป็นตอนที่มีประเด็นน่าสนใจในการสร้างสรรค์ให้เป็นระบำได้หลายประเด็นโดยเฉพาะตอนฝูงปลาบริวารของนางสุพรรณมัจฉาขหนีไปทิ้ง ในปัจจุบันยังไม่มี การสร้างสรรค์ฝูงนางปลาเป็นชุดการแสดง ในการแสดงโขนโดยทั่วไปนักแสดงแต่งตัวเป็นปลา หรือนางเงือก ว่ายน้ำออกมาเพื่อขหนี ผู้ศึกษาจึงต้องการสร้างสรรค์การแสดงของฝูงปลาในช่วงแรกของการแสดงที่เข้าพบนางสุพรรณมัจฉา โดยใช้ลีลาท่าทางของปลา เน้นความพร้อมเพียง สวยงามเป็นระบำที่แสดงลีลาท่าทางของปลา ได้แก่ 1) แสดงการแหวกว่ายของฝูงปลา 2) แสดงลีลาการว่ายน้ำ และหยอกล้อเป็นคู่ เน้นการแปรแถวที่แปลกใหม่ 3) แสดงลีลาการรำด้วยจังหวะที่เร็วขึ้นและจบด้วย

จังหวะเพลงที่ช้า นอกจากใช้สำหรับแสดงในงานโขนแล้วยังสามารถจัดเป็นชุดเอกเทศที่สามารถนำไปแสดงเป็นการแสดงทั่วไปอีกด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ออกแบบสร้างสรรค์องค์ประกอบการแสดง

1. ผู้แสดง ใช้ผู้หญิงแสดงเป็นจำนวนคู่ ด้วยการสร้างสรรค์เน้นกระบวนการแปรแถว และการจัดซุ่มที่ใช้ความสมดุลจึงมีการแบ่ง 2 ฝ่าย ดังนั้นต้องใช้นักแสดงตั้งแต่ 3 คู่ขึ้นไป ในการทดลองงานสร้างสรรค์ครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้นักแสดงจำนวน 6 คน

2. เครื่องแต่งกาย

ผู้ศึกษาได้สร้างสรรค์รูปแบบการแต่งกายตามรูปแบบของนาฏศิลป์ไทยสอดแทรกเอกลักษณ์ของปลา ซึ่งในการออกแบบเพื่อเป็นชุดการแสดง โดยสวมใส่เสื้อในนาง ห่มสไบ 2 ซาย ผ่ารุ่งหน้านางแบบนางสุพรรณมัจฉา สวมกระบังหน้า ดอกไม้ทัดหู อุบะ กรองคอ จี๋นาง กำไลข้อมือ เข็มขัด และกำไลข้อเท้า

ภาพที่ 2 ชุดมัจฉาลีลา

ที่มา: ศุภชัย สุขสำราญ

ผู้ศึกษาจำแนกรายละเอียดได้ดังนี้

2.1 พัสตราภรณ์ ได้แก่ เสื้อในนาง ผ่าสไบ 2 ซาย กรองคอ ผ้ายกแบบหน้านาง หางปลา รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 พัสตราภรณ์

ที่มา: ศุภชัย สุขสำราญ

ประเภท	รายละเอียด	ภาพประกอบ
เสื้อในนาง	เสื้อในนาง สีครีม ไม่มีลวดลาย	
ผ้าสไบ	สไบสองชาย สีเขียว ลวดลายน้ำตรงชาย ผ้ามีลูกปัดห้อย	
กรองคอ	กรองคอ เป็นเครื่องวงกลม เป็นลายผ้าเป็น ลายน้ำสีทอง ห้อยลูกปัดสีเขียวโทน น้ำตาล	
หางปลา	หางปลา ใช้ผ้าตัดเป็นทรงหางปลา ลวดลายเดียวกับผ้าสไบ	
ผ้านุ่ง	ผ้านุ่ง สีทอง ลวดลายไทย	

2.2 ศิราภรณ์ ได้แก่ กระบังหน้า โดยผู้ศึกษาออกแบบและสร้างสรรค์ขึ้นด้วยประเก็น
เน้นลวดลายของจอนหนูเน้นให้เป็นแบบครีปปลา

ภาพที่ 3 การออกแบบกระบังหน้า

ที่มา: ศุภชัย สุขสำราญ

2.3 ถนิมพิมพาภรณ์ ได้แก่ จี๋นาง กำไลข้อมือ กำไลข้อเท้า เข็มขัด และหัวเข็มขัด
รายละเอียดของชุดแต่งกาย จำแนกได้ดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตาราง 2 ถนิมพิมพาภรณ์

ที่มา: ศุภชัย สุขสำราญ

ประเภท	รายละเอียด	ภาพประกอบ
จี๋นาง	จี๋นาง ออกแบบและสร้างสรรค์ด้วยประเก็น ทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าจำนวน 2 ชั้น ห้อยลูกปัด สีน้ำตาล	
กำไลข้อมือ	กำไลข้อมือ ออกแบบสร้างสรรค์ด้วย ประเก็นรูปแบบเรียบง่ายขนาด 1.5 นิ้ว ใช้ การเดินเส้นประดับเพชรสีเงิน ใช้สวมข้าง ละ 2 อัน	

ประเภท	รายละเอียด	ภาพประกอบ
เช็ดขัด หัวเข็มขัด	เช็ดขัด ใช้สายเข็มขัดที่มีจำหน่ายทั่วไป หัวเข็มขัด ออกแบบสร้างสรรค์ด้วย ประเก็นเป็นรูปทรงกลม 2 ชั้น ติดทอง ประดับเพชรสีเงินและเขียว	
กำไลข้อเท้า	กำไลหัวบัวสีทอง ให้หัวบัวหันเข้าหากัน ขณะสวมใส่	

3. วงดนตรีและเพลง

ใช้วงดนตรีปี่พาทย์ เพลงใช้จังหวะโล้ ในการดำเนินเรื่อง จังหวะทำนองช้าหรือเร็ว ช่วงทำนองสอดคล้องกับลีลาท่าทางที่นำมาใช้ดังนี้ ช่วงที่ 1 จังหวะดนตรีช้า เน้นการแหวกว่ายของเหล่านางปลาแสดงกิริยาบทของปลา ช่วงที่ 2 จังหวะดนตรีสนุกสนานขึ้นมาเน้นการรำเป็นคู่ การเล่นกันเป็นแถว ช่วงสุดท้าย ดนตรีจังหวะเร็ว การรำเป็นกลุ่มของเหล่าฝูงปลาเน้นความสวยงาม

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบสร้างสรรค์ท่ารำ

สิ่งสำคัญที่สุดของการสร้างสรรค์การแสดงคือการออกแบบท่ารำให้สอดคล้องกับองค์ประกอบการแสดง สำหรับการสร้างสรรค์ชุดการแสดงที่นำวรรณกรรมไทยมาสร้างสรรค์ออกแบบท่ารำ กำหนดช่วงของการแสดงเป็น 3 ช่วง

ช่วงที่ 1 ช่วงนำนักแสดงทั้งหมด 6 คน ออกมาเป็นคู่ ทีละคู่ รำท่าทางของตัวเองที่ต่างกัน รำแหวกว่ายในมหาสมุทร

ภาพที่ 4 – 5 การแสดงช่วงนำ

ที่มา: ศุภชัย สุขสำราญ

ช่วงที่ 2 ช่วงดำเนินเรื่องเป็นการแสดงลีลาการรำแบบเป็นคู่ และเป็นกลุ่มของเหล่านางปลาด้วยความเปลิดเพลิน สวยงาม

ภาพที่ 6 – 7 ช่วงดำเนินเรื่อง

ที่มา: ศุภชัย สุขสำราญ

ช่วงที่ 3 ช่วงจบ เหล่านางปลาแสดงลีลาการรำที่สวยงาม ด้วยจังหวะเพลงที่เร็วขึ้น แล้วจบด้วยจังหวะที่เบาลง ด้วยท่าทางที่สวยงาม

ภาพที่ 8 – 9 ช่วงจบ

ที่มา : ศุภชัย สุขสำราญ

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินองค์ประกอบและวิธีการแสดง

ผลงานวิจัยครั้งนี้ทางสาขาวิชานาฏศิลป์และการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ได้แต่งตั้งกรรมการสอบสารนิพนธ์โดยถือเป็นการประเมินคุณภาพของชุดการแสดง รายละเอียดของผลการประเมิน ปรากฏดังนี้

1. ท่ารำ ในด้านลำดับการจัดแถวช่วงที่ 2 ทางคณะกรรมการเสนอการจัดรูปแบบของการตั้งซุ่มให้มากขึ้น ส่วนช่วงที่ 3 ให้เพิ่มจุดที่หน้าสนใจในตอนจบ

2. การแต่งกาย ได้ปรับเปลี่ยนช่วงหลังสไบ ส่วนหาง เนื่องจากเมื่อนักแสดงเคลื่อนไหวท่าทางจะเห็นรอยต่อชัดมาก ผู้ศึกษาได้นำผ้ามาปิดในส่วนนั้นเพื่อเพิ่มความพลิ้วไหว ส่วนโทนสี ก็ได้ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับการแสดงอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ได้รับความชื่นชมจากกรรมการสอบ สำหรับการออกแบบและสร้างสรรค์กระบังหน้าที่เน้นลวดลายของจอนหูกึ่งเอกลักษณะของตัวปลา มาสร้างความโดดเด่นให้แก่ชุดการแสดง ขั้นตอนที่ 5 ฝึกซ้อมและเผยแพร่ เมื่อผู้ศึกษาไปปรับปรุงชุดการแสดงตามผู้ทรงคุณวุฒิজনสมบูรณ ได้ดำเนินขั้นตอน ดังนี้

1. ฝึกซ้อมจนชำนาญและถ่ายวิดีโอ เพื่อให้ให้นักวิชาการประเมินความพึงพอใจ
2. ถ่ายภาพนิ่งเพื่อบันทึกท่ารำ จัดทำท่าเล่มนารนิพนธ์
3. จัดทำบทความวิจัยเพื่อเผยแพร่ลงในวารสารหรือการนำเสนอผลงานวิชาการ

อภิปรายผล

ผลการสร้างสรรค์ชุดการแสดง ระบำมัจฉะลีลา ผู้ศึกษาสรุปผลการจัดทำ 5 ขั้นตอน ดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์เรื่องราวของการสร้างสรรค์ โดยรับแรงบันดาลใจจากวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ตอนพระรามจองถนน ช่วงฝูงปลาบริวารของนางสุพรรณมัจฉาที่ออกมาชนหิน
ขั้นตอนที่ 2 ออกแบบสร้างสรรค์องค์ประกอบการแสดง ได้แก่ 1) ผู้แสดง ใช้ผู้หญิงแสดงเป็นจำนวนคู่ ด้วยการสร้างสรรค์เน้นกระบวนการแปรแถวและการจัดซุ่มที่ใช้ความสมดุลจึงมีการแบ่ง 2 ฝ่าย ดังนั้นต้องใช้นักแสดงตั้งแต่ 3 คู่ขึ้นไป 2) เครื่องแต่งกายได้สร้างสรรค์รูปแบบการแต่งกายตามรูปแบบของนาฏศิลป์ไทยสอดแทรกเอกลักษณ์ของปลา (สวมใส่เสื้อในนาง ห่มสไบ 2 ชาย ผ้านุ่งจีบหน้านาง สวมกระบังหน้าที่ออกแบบให้มีลักษณะคล้ายคลีบปลา ดอกไม้ทัดหู อุบะ กรองคอ จิ้งนาง กำไลข้อมือ เข็มขัด และกำไลข้อเท้า) 3) วงดนตรีและเพลง ใช้วงดนตรีปี่พาทย์ เพลงโล้ จังหวะทำนองช้าและเร็ว ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบสร้างสรรค์ท่ารำในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยผสมท่าทางเอกลักษณ์ของปลา กำหนดช่วงของการแสดงเป็น 3 ช่วง คือ 1) ช่วงนำนักแสดงทั้งหมด 6 คนออกมาเป็นคู่ ๆ ทีละคู่ รำท่าทางของตัวเองที่ต่างกัน รำแหวกว่ายในมหาสมุทร 2) ช่วงดำเนินเรื่องเป็นการแสดงลีลาการรำแบบเป็นคู่ และเป็นกลุ่มของเหล่านางปลาด้วยความเปลิดเปล็น สวยงาม 3) ช่วงจบ เหล่านางปลาแสดงลีลาการรำที่สวยงาม ด้วยจังหวะเพลงที่เร็วขึ้น แล้วจบด้วยจังหวะที่เบาลงด้วยท่าทางที่สวยงาม ขั้นตอนที่ 4 ประเมินองค์ประกอบและวิธีการแสดง โดยกรรมการสอบสารนิพนธ์สาขาวิชานาฏศิลป์และการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา รายละเอียดของผลการประเมิน คือ 1) ท่ารำ เพิ่มจัดรูปแบบของการตั้งซุ่มให้มากขึ้น และเพิ่มจุดที่น่าสนใจในตอนจบ 2) การแต่งกาย ปรับการห่มสไบตรงส่วนหางโดยนำผ้ามาปิดในส่วนนั้นเพื่อเพิ่มความพลิ้วไหว

นอกจากนี้ได้รับความชื่นชมในการออกแบบและสร้างสรรค์กระบังหน้าที่เน้นลวดลายของจอนหนูที่ดั้งเอกลักษณ์ของตัวปลา ขั้นตอนที่ 5 ฝึกซ้อมและเผยแพร่ 1) ฝึกซ้อมจนชำนาญและถ่ายวิดีโอ เพื่อให้ นักวิชาการประเมินความพึงพอใจ 2) ถ่ายภาพนิ่งเพื่อบันทึกทำราคา จัดทำเล่มสารนิพนธ์ และ 3) จัดทำ บทความวิจัยเพื่อเผยแพร่ลงในวารสารหรือการนำเสนอผลงานวิชาการ

เมื่อพิจารณารูปแบบของหลักการออกแบบและสร้างสรรค์ชุดการแสดงในขั้นตอนดังกล่าวจะ สอดคล้องกับ ประวิทย์ ฤทธิบุลย์, โสฬส มงคล และกฤษณ์ติณ ล่องซุม (2564: 125 – 139) ที่ได้ ศึกษาการนำเสนอรูปแบบการสร้างสรรคานาฏศิลป์ร่วมสมัยที่สื่อให้เห็นถึงคุณค่าและส่งเสริมการสร้าง มูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์ของปิกแมลงทับ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบทางการแสดง ได้แก่ 1) การออกแบบ เครื่องแต่งกาย 2) การคัดเลือกผู้แสดง 3) การออกแบบลีลานาฏศิลป์ 4) การออกแบบเสียงและดนตรี 5) การออกแบบเครื่องแต่งกาย นอกจากนี้เมื่อได้ผลงานการแสดงแล้วต้องหาประสิทธิภาพของ การสร้างสรรค์ผลงานในด้านความคิดสร้างสรรค์และความพึงพอใจ

ในการสร้างสรรค์ระบำชุดการแสดงมัจฉาลีลา ผู้ศึกษาได้สร้างสรรค์ให้งานระบำมีคุณค่าโดย ได้ใช้ประสบการณ์ทางการสร้างสรรค์งานระบำ และการเรียนรู้ระบำต่าง ๆ ในบทเรียนเพื่อเป็นพื้นฐาน ของการสร้างสรรค ทั้งยังมุ่งสู่กระบวนการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของณรงค์ชัย ปิฎกรัตน์ (2562: 245 – 247) กล่าวว่าสรุปได้ว่างานศิลปะเป็นกระบวนการวิธีที่จัดลำดับความคิด การกระทำอย่าง ต่อเนื่อง ทั้งยังมุ่งเน้นไปค้นหาความรู้ ความจริง จนนำผลมาสู่กระบวนการสร้างสรรค์ตามมุมมองและ ความคิดที่เสรีของผู้สร้างสรรค์และตั้งอยู่บนฐานที่รับจากผลการวิจัย การสร้างสรรค์เกิดจากภูมิรู้และ ประสบการณ์ของศิลปินและการใช้กระบวนการตามระเบียบวิธีวิจัยมาเป็นฐานข้อมูล หลักกวีพิธลักษณะ การสร้างสรรค์ ประเด็นคุณค่าของงานสร้างสรรค์ขึ้นอยู่กับความรู้และประสบการณ์ของผู้รับ ซึ่งเป็น ทิศทางในการวิพากษ์และประเมินคุณค่าทางศิลปะที่เกิดจากการสร้างสรรค์

ผู้ศึกษาได้สร้างสรรค์ชุดการแสดงมัจฉาลีลาโดยจัดอยู่ในรูปแบบระบำที่ไม่มีบทร้อง ทั้งจัด โครงสร้างของระบำออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 ช่วงรำแหวกว่ายในมหาสมุทร ช่วงที่ 2 ช่วงดำเนินเรื่อง เป็นการแสดงลีลาการรำแบบเป็นคู่ และเป็นกลุ่มของเหล่านางปลาด้วยความเปลือยเปลีน สวยงาม และช่วงที่ 3 ช่วงจบ เหล่านางปลาแสดงลีลาการรำที่สวยงาม ด้วยจังหวะเพลงที่เร็วขึ้นมาแล้วจบด้วย จังหวะที่เบาลง ด้วยท่าทางที่สวยงาม สอดคล้องกับแนวคิดของฐริตา เรืองจิรัช (2552: 31-32) องค์ความรู้ของระบำไทย แบ่งได้เป็น ระบำที่มีตัวเอก ระบำที่มีความเชื่อ ระบำที่มีเรื่องแฝงหรือระบำ เรื่อง ระบำที่ไม่มีบทร้อง ระบำที่มีบทร้อง ระบำที่มีอุปกรณ์ ระบำที่แต่งกายยืนเครื่อง และระบำที่ไม่ แต่งกายยืนเครื่อง ทั้งนี้ระบำเหล่านี้มีโครงสร้างแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนนำ ส่วนเนื้อหาระบำ และ ส่วนท้ายหรือส่วนจบ ตามโครงสร้างของระบำ

ในการประเมินผลของชุดการแสดงด้วยการสร้างสรรค์ระบำชุดนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา สารนิพนธ์ ซึ่งทางสาขาวิชานาฏศิลป์และการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ราชภัฏสงขลาได้มีการตั้งกรรมการสอบจำนวน 2 ครั้ง ซึ่งถือเป็นการพิจารณาปรับแก้ชุดระบำให้มีความสมบูรณ์มากขึ้นซึ่งในการประเมินครั้งแรก ทางกรรมการมุ่งปรับท่าทางการแสดง และ กระบวนการแปรแถว ซึ่งรูปแบบการแสดงครั้งนี้จะเป็นการแสดงนาฏศิลป์ไทยเป็นหลักผสมกับ ท่าการว่ายน้ำของปลาซึ่งถือเป็นภาษากายเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจรูปแบบการแสดงมากขึ้น ทั้งเน้นการแปร กระบวนแถวในการเคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะทำนองเพลงก่อให้เกิดความสวยงามเพราะผู้ชมจะไม ารู้สึกเบื่อหน่ายในรูปแบบการแสดงเพราะนักแสดงมีการเคลื่อนย้ายทิศทางการแสดงผสมกับลีลา ท่าทางที่งดงาม นอกจากนี้เมื่อกรรมการพิจารณาการสร้างสรรค์ชุดที่จัดทำทางปลาและศิราภรณ์ที่ ผู้ศึกษาพยายามดึงเอกลักษณ์ของปลา คือ ครีบปลา มาใส่ในกระบังหน้าโดยทำเป็น 2 ส่วนคือ ส่วน หน้าของกระบังหน้าจะเป็นรูปทรง 3 เหลี่ยมปกปิดทั่วไป ส่วนที่ 2 เป็นการออกแบบสร้างสรรค์ในส่วน ของการปรับจอนหูให้เป็นทรงของครีบปลาขึ้น เพื่อสื่อสารให้ผู้ชมจินตนาการร่วมกับชุดการแสดงได้ว่า นักแสดงคือเหล่าตัวปลาที่แหวกว่ายนำพาช่วยขนหินออกไป สอดคล้องกับแนวคิดของภิตินันท์ อะภัย (2562: 103 – 112) ที่ได้ศึกษาโฉนพระราชทานกระบวนการเล่นสร้างผลงานทางศิลปะการแสดงโดย ใช้แนวคิดศาสตร์พระราชฯ สรุปได้ว่า การแสดงนาฏศิลป์เป็นการแสดงให้เห็นถึงลีลาท่ารำ แสดงออก ทางอารมณ์ความรู้สึก ผ่านภาษากายในรูปแบบการเคลื่อนไหวร่างกาย ด้วยบทเจรจาทำทางและ การรำรำตามจังหวะ ทำนองเพลงที่ถูกถ่ายทอดสู่สายตาผู้ชมก่อให้เกิดสุนทรียะด้านนาฏศิลป์ ประกอบด้วยการแสดงท่าทางการรำที่อ่อนช้อยประกอบการบรรเลงดนตรี เมื่อพิจารณาโฉน พระราชทานที่มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ซึ่งความโดดเด่นของการแสดงแบ่ง ออกเป็น 3 องค์ประกอบหลังคือ การนำเสนอฉากสมจริง การแต่งหน้าตัวละคร และการแต่งกายที่มี การใช้วัสดุที่สวยงาม โดยมีการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายทดแทน รวมถึงการสร้างเครื่องประดับ ศิราภรณ์ขึ้นใหม่เพื่อความสวยงาม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อการศึกษาด้านการสร้างสรรค์ผลงาน นาฏศิลป์ โดยนำเนื้อหาที่เกี่ยวกับสัตว์หลากหลายประเด็นของเรื่องราวในวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ เช่น ในเรื่องรามเกียรติ์ ที่มีฝูงยูง ดอนศึกโมยราพย์ . ในเรื่องอิเหนา ที่มีฝูงค้างคาวดอนนางบุษบาไหว้ พระปฎิมา เป็นต้น มาฝึกทักษะการสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดงอาจเป็นในรูปแบบนาฏศิลป์ไทย หรือนาฏศิลป์ร่วมสมัย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปสำหรับนักศึกษาที่ทำงานวิจัยเพื่อสำเร็จการศึกษา ในการทำวิจัยเชิงสร้างสรรค์เป็นงานวิจัยการออกแบบและสร้างสรรค์ชุดแต่งกายโดยเฉพาะศิราภรณ์และถนิมพิมพาภรณ์ เพื่อเป็นการฝึกทักษะทุกองค์ประกอบในการสร้างงานนาฏศิลป์ในอนาคต

รายการอ้างอิง

- จรรย์สมร ผลบุญ. (2560). การสร้างสรรค์ชุดการแสดงจากประวัติศาสตร์: ประเพณีถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทอง. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ*, 19 (1), 47-50.
- ฐานีย์ สังสิทธิ์วงศ์ และคณะ. (2556). โขน : ศิลปะประจำชาติไทยและสื่อวัฒนธรรมในบริบทสังคมร่วมสมัย. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ*. 14 (2), 59-66.
- ณรงค์ชัย ปิฎกรัษฎ. (2562). ทฤษฎีการสร้างสรรค์ศิลป์. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*. 6 (2), 245 – 247.
- ประวิทย์ ฤทธิบุญ, โสฬส มงคล และกฤษณ์ดิณ ล่องชุม. (2564). รูปแบบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ที่สื่อให้เห็นถึงคุณค่าของปีกแมลงทับและส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์ โดยผ่านมิติการแสดง. *สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ*, 22(2), 125 – 139.
- ภิตินันท์ อะภัย. โขนพระราชทานกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะการแสดงโดยใช้แนวคิดศาสตร์พระราช. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 23 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2562), 103 – 112.
- ภูริตา เรืองจิรายศ. *แนวคิดการสร้างสรรค์แรงบันดาลใจจากข้อมูลศิลปกรรมขอมโบราณ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552, 31-32.
- สุมิตร เทพวงษ์. *นาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์สำหรับครูประถมศึกษา – ยุคการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2548, 9.